

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ

В статті проведено аналіз міжнародного досвіду функціонування систем гарантування вкладів за різними ознаками. Визначено принципи побудови такої системи для економіки країни, що розвивається. Запропоновано ряд кроків для економіки України щодо вдосконалення функціонування системи гарантування вкладів.

Постановка проблеми. На сьогодні в банківській системі України спостерігається ряд тенденцій, які викликають занепокоєння з приводу збереження її стабільності та надійності. Серед них слід виділити стрімке підвищення конкурентної боротьби, активне входження іноземного банківського капіталу, виникнення фінансової, в тому числі банківської, кризи в закордонних країнах, що також впливає на український банківський ринок. Всі вищеперераховані тенденції підвищують ризик банкрутства вітчизняних банківських установ. Тому наявність таких тенденцій вимагає перегляду та посилення захисту банківського сектору економіки України. Одним із важливих елементів захисту є система гарантування вкладів фізичних осіб.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженням функціонування систем гарантування вкладів країн світу займаються Внукова Н. М. [1], Мирошников В. А. [2], Новикова Л. Н. [3], Пашенцева А. А. [4], Турбанов А. В. [5] та ін.

Одним із важливих елементів захисту банківського сектору України є система гарантування вкладів фізичних осіб. **Метою** даного дослідження є проведення аналізу функціонування існуючих систем гарантування вкладів в світовій економіці та сформулювання основних принципів побудови такої системи для економіки України.

Виклад основного матеріалу. Для створення власної ефективно діючої системи гарантування вкладів необхідно звернути увагу на вже існуючий досвід інших країн у створенні таких систем захисту.

Дослідження проведемо за наступними ознаками:

- правове регулювання системи гарантування вкладів (експліцитне, імпліцитне);
- управління системою гарантування вкладів (державне, приватне, змішане);
- обов'язковість участі (обов'язкова, добровільна);
- джерела фінансування фонду гарантування вкладів (державне, приватне, спільне);
- розмір відшкодувань (повний, обмежений);
- розмір відрахувань у фонд гарантування вкладів (єдина ставка, диференційована ставка);
- об'єкт захисту (вклади в національній та іноземній валютах, вклади в банківських та небанківських фінансових установах, вклади фізичних та юридичних осіб).

Перш за все, звернемо увагу на те, у скількох країнах світу використовується даний спосіб захисту вкладників. В дослідженні використовуються дані по незалежних країнах. В світі існують 65 залежних територій, в 5 з яких наявні діючі системи гарантування вкладів. Але при проведенні даного дослідження вони не будуть враховуватись. Всі дані, які використовуються в дослідженні, отриманні з офіційного сайту Міжнародної асоціації страхування депозитів та офіційних сайтів гарантуючих інститутів країн світу. Таблиці та діаграми побудовані на основі цих даних [6, 7].

В сучасному світі роль системи захисту вкладів зростає та посилюється. Серед 195 країн світу вони діють вже в 97 країнах (без врахування 5 діючих систем захисту депозитів на залежних територіях). Протягом 20 років системи захисту вкладів були введені в більшості країн, що розвиваються, в тому числі в якості реакції на банківські кризи 80-90-х років.

За останнє десятиліття обов'язкові системи захисту вкладів введені в більшості пострадянських державах, в тому числі і в країнах СНД та Балтії: на сьогодні вони функціонують в усіх країнах, що ввійшли в Європейську співдружність, а також в Білорусії, Україні, Казахстані, Узбекистані, Вірменії, Молдові і Таджикистані.

Кількість систем гарантування вкладів в розрізі континентів відображено в табл. 1 [6].

Як бачимо, найбільше країн із системами захисту депозитів розташовані в Європі (40 країн) і також в Європі найбільше країн із всіх використовують її (88,9%). Дані показники говорять про велике значення та довіру до даної системи захисту. Приблизно на однаковому рівні по кількості (25 та 21 країн) та питомій вазі (54,3% та 56,8%) країн із системами захисту депозитів в Азії та Америці. З врахуванням того, що на цих континентах планується запровадити подібні системи захисту депозитів в 5 та 3 країнах відповідно, що є одним із найбільших результатів серед інших континентів, крім Африки, говорить про усвідомлення ними важливості та необхідності впровадження таких систем захисту. Стрімке запровадження систем гарантування вкладів (планується в 19 країнах) говорить про визнання даної системи ефективним способом захисту як банківських установ від банкрутств, так і їх вкладників від втрати своїх заощаджень.

Системи гарантування вкладів в розрізі континентів на вересень 2008 року

Країни	Континенти				
	Океанія	Азія	Європа	Америка	Африка
Незалежні країни, од.	14	46	45	37	53
Незалежні країни з діючими системами гарантування вкладів, од.	2	25	40	21	9
Питома вага країн з діючими системами гарантування вкладів, %	14,3	54,3	88,9	56,8	16,9
Залежні території, в яких діють системи гарантування вкладів, од.	0	2	2	1	0
Країни, в яких планується запровадження системи гарантування вкладів, од.	2*	5*	1*	3*	8*
Планова питома вага країн з діючими системами гарантування вкладів після запровадження, %	28,6	65,2	91,1	64,9	32,1

* незалежні країни

За ознакою *правового регулювання* системи гарантування вкладів виділяють експліцитні та імпліцитні (табл. 2) [6].

Найбільша кількість імпліцитних систем представлена в країнах Європи – 8 країн. Існування такої кількості імпліцитних систем в країнах Європи говорить про високий рівень самосвідомості, і громадян, і фінансових установ. Таким чином, імпліцитні системи характерні для країн з високим рівнем економічного та суспільного розвитку, а також можуть створюватись в країнах із досить низьким рівнем економічного розвитку, де важко проводити акумулювання коштів в окремій фонди.

Експліцитна система передбачає наявність законодавчого встановлення процедури повернення втрат вкладникам при банкрутстві банку, що входить в систему захисту вкладників. Клієнти банку наперед знають, чи існує ризик вкладення в певний банк і, який розмір страхової суми, на яку вони можуть розраховувати при банкрутстві банківської установи. Така система за рахунок її передбачуваності надає впевненість вкладникам в збереженні своїх коштів, сприяє акумулюванню вільних грошових ресурсів в банках.

Таблиця 2

Розподіл систем гарантування вкладів в розрізі континентів за правовою ознакою функціонування на вересень 2008 року

Країни	Континенти					Разом
	Океанія	Азія	Європа	Америка	Африка	
Країни з експліцитною системою гарантування вкладів, од.	2	24	32	21	9	88
Країни з імпліцитною системою гарантування вкладів, од.	0	1	8	0	0	9
Всього, од.	2	25	40	21	9	97

Імпліцитна система характеризується відсутністю чіткого законодавства, що визначає способи захисту вкладів, але при цьому припускається, що держава гарантує вкладені в банк кошти. Але можливість отримати відшкодування і його сума залежать від конкретної ситуації, від прийнятого державними органами чи банківськими установами рішення.

При експліцитній системі створюється окремий орган, який формує фонд, проводить збір періодичних внесків від учасників, управляє коштами фонду, контролює діяльність банківських установ та проводить відшкодування коштів вкладникам в разі банкрутства учасника. Імпліцитна ж система не забезпечує створення окремого органу та резервного фонду. При настанні банкрутства кошти виділяються чи державою, чи інші банківські установи збирають необхідний розмір.

Розвиток економіки кожної країни відбувається циклічно, тобто йде чередування піднесення, піку, спаду та кризи. На фазах піднесення, піку та спаду дані кошти закумуляувати за рахунок внесків держави чи банківських установ можливо. І, якщо в економіці, яка активно розвивається збанкрутує один-два банки, то для неї не буде важко перерозподілити частину грошових потоків для формування фонду на відшкодування вкладів. Досить проблематичним це буде зробити на фазі кризи та частково спаду і піднесення. В виснаженій кризами економіці при малоефективній та збитковій діяльності підприємств та банків, при нехватці коштів в бюджеті буде важко закумуляувати фонд на відшкодування вкладів, коли всі, хто мають його формувати самі несуть збитки чи відчувають нестачу коштів.

Така ситуація є досить ризикованою і небажаною. Для економіки, що розвивається спади та кризи є досить властивими. Вони відбуваються вдвічі-втричі частіше ніж у економіці стійких та стабільних країн. Тому,

ми вважаємо, що для країн, які розвиваються, необхідною є експліцитна система гарантування вкладів. По такому шляху побудови системи гарантування вкладів пішла Польща: запровадила чітку законодавчо регульовану систему захисту вкладів, створила Банківський гарантійний фонд, визначила розмір гарантованої суми вкладу та ін. Такі ж кроки поставила Україна при створенні власної системи гарантування вкладів, створивши її саме експліцитною.

Розглянемо систему гарантування вкладів за ознакою *управління*. За даною ознакою виділяють: державну, приватні та змішані системи. Розподіл за континентами відображено на рис. 1 [6].

З даної діаграми видно, що більшість країн віддають перевагу державному управлінню і досить суттєво воно домінує в Азії (80,0%) та Америці (76,0%). В Європі державне управління складає лише 50,0% при 30,0% змішаного управління та 20,0% (що є найбільшим показником серед континентів) приватного управління, що говорить про згоду та довіру держави до банківських установ та незалежність органів по зберіганню.

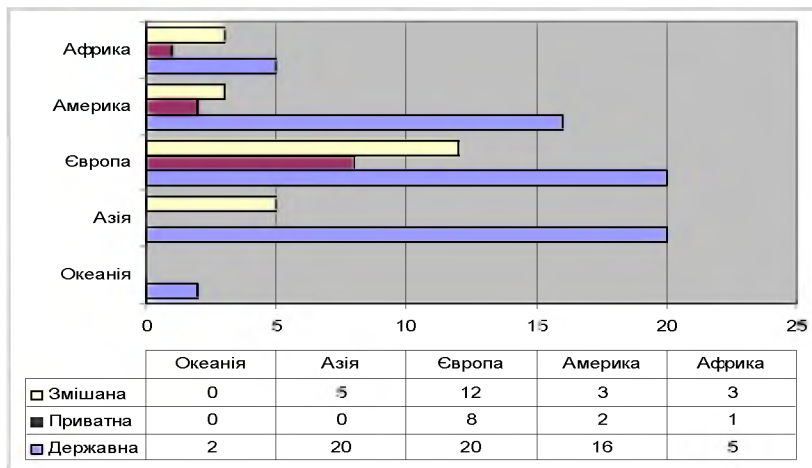

Рис. 1. Розподіл систем гарантування вкладів в розрізі континентів за ознакою управління на вересень 2008 року

При державній системі створюється гарантійний орган як державна установа, який діє на некомерційній основі. Ресурси даної організації формуються за рахунок державних внесків та внесків банків. Така система діє в США (Федеральна корпорація страхування депозитів), в Великобританії (Фонд захисту депозитів), Канаді, Швеції, Голландії, Португалії, Індії, Латвії, Турції та ін.

В приватних системах захист вкладів проводить спеціалізована організація, яка створюється та фінансується за рахунок банків-учасників, а держава не вмішується в дані процеси. Така система діє в Німеччині (Фонд страхування депозитів приватних банків), в Франції (Фонд депозитного страхування «Механізм солідарності»), в Люксембургу (Асоціація страхування депозитів), Польщі (Банківський гарантійний фонд), Австрії, Швейцарії, Фінляндії, Норвегії, Аргентині, Бразилії та ін.

Так, в Польщі органами Банківського гарантійного фонду є рада Фонду і правління Фонду. Рада Фонду складається із голови та 10 членів. Голова ради Фонду призначається Головою Ради Міністрів за погодженням із міністром, що відає діяльністю фінансових установ та Президентом Польського національного банку після отримання оцінки відповідної комісії Сейму. Членів ради Фонду призначають: 3 – міністр, що відає діяльністю фінансових установ; 4 – Президент Польського національного банку; 3 – Союз польських банків [7].

В основі змішаної системи перебуває орган, яким керують спільно і державні, і банківські установи. Фінансування проводиться в рівній мірі і державою, і банками. Прикладом є Японія (Корпорація по страхуванню депозитів), Іспанія (Фонд гарантування депозитів), Данія, Греція, Угорщина, Естонія, Румунія, Словачів та ін. В розвинутих країнах спостерігається деяка тенденція до «приватизації» систем гарантування депозитів, збільшення ролі банків в їх функціонуванні. В країнах, що розвиваються держава відіграє важливу роль.

Приватна та змішана системи є більш характерними для розвинутих економік, де держава не втручається в ринкові процеси. Для країн, економіка яких перебуває на стадії розвитку та для яких є характерним втручання держави в економічні процеси більш необхідною є функціонування державної системи гарантування вкладів. Для економіки України, де рівень саморегулювання ринкових відносин тільки в зародковому стані. Регулювання економічних процесів в значній мірі проводиться централізовано зі сторони держави. Така система також має створюватись під контролем та керівництвом держави. Поява саморегулювання у відносинах в країні буде передумовою та можливістю переходу до змішаної системи, тобто до залучення до управління даним органом та всіма процесами, що він опікує банківських установ.

Проведемо розгляд системи гарантування вкладів за ознакою *обов'язковості участі* (рис. 2) [6].

Як видно із діаграми, в країнах Азії, Європи, Америки та Африки більше 90,0% систем гарантування вкладів є обов'язковими. Лише в Океанії даний показник становить 100,0%.

Система обов'язкової участі вимагає всі банківські установи брати участь у захисті вкладів. Дана норма прописується законодавчо. Це дозволяє підвищити авторитет банківської системи та довіру до неї. Також,

система обов'язкової участі дозволяє знизити фінансове навантаження на окрему банківську установу. Але вона послаблює мотивацію клієнта у виборі банку, оскільки він знає, що в яку б банківську установу не звернувся, його вклад буде захищений («моральний ризик») та підвищує вартість банківських послуг. Подібні системи існують в США, Канаді, Фінляндії, Польщі, Японії та в ін.

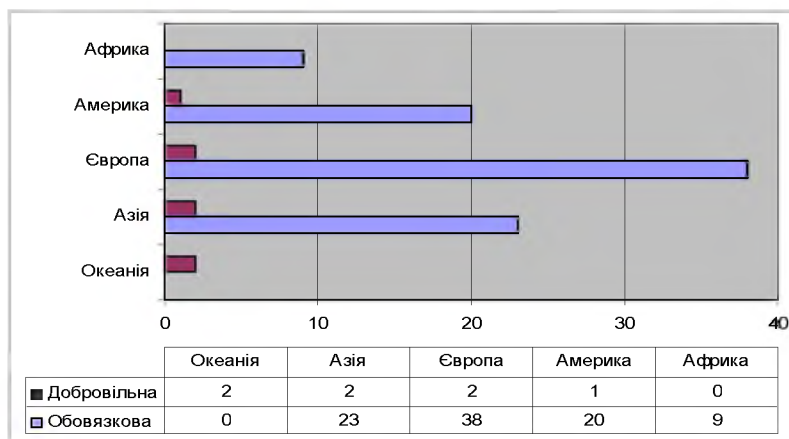

Рис. 2. Розподіл систем гарантування вкладів в розрізі континентів за ознакою обов'язковості участі

Добровільна система дозволяє банкам самостійно приймати рішення про участь в ній. Але це робить їх менш конкурентоздатними, оскільки клієнти обережніше ставитимуться до тих, які не є учасниками системи гарантування. Така банківська установа ризикує втратити частину клієнтів. Як вихід із ситуації – це підвищення процентних ставок, що в свою чергу призведе до збільшення витрат. В більшості країн добровільність є лише видимою. В дійсності існують інші нормативні акти, які не прямо, але змушують банки брати участь у системах захисту вкладів. Використовується в Швейцарії, Мікронезії, Філіппінах та ін.

Рада Європи в директиві №94/19/ЕС в області системи гарантування банківських вкладів від 30 травня 1994 року радить всім країнам використовувати обов'язковий принцип участі банківських установ. Відповідно до цієї директиви Франція, Німеччина та Італія ввели обов'язковість участі в системі гарантування вкладів.

Враховуючи вищевикладене для України, варто застосовувати систему гарантування вкладів з обов'язковою участю.

Важливим питанням є джерела фінансування фонду гарантування вкладів. Різновидами є: державне, приватне та спільне.

В світі зустрічаються різні варіанти побудови системи гарантування вкладів стосовно фонду грошових коштів. Виділяють два види. Перший, коли необхідний фонд для відшкодування вкладів формується безпосередньо після банкрутства банківської установи. Така система реалізована в Австрії, Бахреїні, Франції, Німеччині, Італії, Голландії, Швейцарії, Люксембургу та ін. Найчастіше така схема формування фонду характерна для приватних систем захисту вкладів. Даний спосіб дозволяє не створювати орган, який би займався гарантуванням вкладів, не формувати фонд із державних і банківських коштів, зменшити витрати банківських установ по відрахуваннях та ін., але така схема є досить ризикованою. Головним недоліком є відсутність гарантій у спроможності акумулювати в необхідний момент потрібну суму коштів. При настанні банкрутства в банку чи в кількох банках може статись, що в інших учасників чи в держави недостатньо коштів для термінового формування фонду відшкодування вкладів.

Другий вид передбачає створення фонду та проведення періодичних відрахувань його учасниками. Такий варіант дозволяє зменшити навантаження на банківські установи, шляхом розподілу відрахування протягом певного періоду, тобто банкам не потрібно терміново непланово відволікати значну суму коштів на формування фонду. Існування фонду надає впевненість і банківській системі, і вкладникам та дозволяє швидко без затримок провести виплату по вкладах збанкрутілої банківської установи. Але існування періодичних відрахувань збільшує витрати банків. Такий вид використовується в багатьох країнах світу, в тому числі в США.

В Україні при підірваній довірі населення до банківської системи, великій ймовірності банкрутств банківських установ та ситуації, коли економіка перебуває в розвитку (в кризовій ситуації буде досить важко акумулювати кошти для виплати вкладів) найбільш прийнятною є система із існуючим фондом та періодичним його поповненням учасниками.

При створенні системи гарантування вкладів за другим видом виникає питання стосовно джерел фінансування фонду. Можливими варіантами є держава та учасники фонду. При участі держави у створенні системи гарантування, вона проводить або початковий внесок в фонд (Японія, Греція, Індія, Філіппіни та ін.), або регулярні внески (Іспанія). Однозначного варіанту організації поповнення фонду гарантування не має. Є різні рівнозначні способи, які кожна країна ефективно використовує.

В Україні був використаний варіант з першим стартовим внеском держави та періодичними внесками банків учасників фонду гарантування вкладів. Існують пропозиції про впровадження періодичних поповнень

також з боку держави шляхом перерахування частини прибутку Національним банком України.

Необхідність у періодичних внесках держави у фонд гарантування вкладів залежить від розміру існуючого фонду, від стану економіки та банківської системи і їх перспектив.

Наприклад, в Польщі при створенні фонду гарантування вкладів держава свого внеску не робила. Джерелами фінансування Фонду є: обов'язкові щорічні внески учасниками системи гарантування (0,2% від загальної суми активів, 0,1% від позабалансових зобов'язань); кошти з фондів захисту гарантованих вкладів (0,4% від загального обсягу депозитів банку); проценти по наданих кредитах та цінних паперах; дотації державного бюджету; внески Польського національного банку; кредити Польського національного банку; безповоротна іноземна допомога; інші доходи [7].

Органу, що проводить управління системою захисту вкладів в різних країнах при терміновій потребі в додаткових коштах дозволяється проводити запозичення ресурсів на ринку (Австрія – випуск облігацій) або в держави чи центрального банку (США, Швеція, Фінляндія, Норвегія, Японія, Великобританія, Ірландія, Іспанія, Ісландія та ін). До прикладу, Банківський гарантійний фонд Польщі має право взяти кредит у Польському національному банку (центральному банку).

Таким чином, для України необхідно передбачити механізми екстреного поповнення фонду гарантування через запозичення у Національного банку України.

Розглянемо варіанти *розміру відшкодувань* в різних країнах.

Однією із цілей системи гарантування вкладів є їх повернення власникам. Кожна система захисту передбачає різний відмінний від іншої розмір відшкодувань суми вкладу. Але, в цілому, можна виділити системи із повним відшкодуванням та системи із обмеженим відшкодуванням.

Система повних гарантій передбачає повну виплату по вкладу збанкрутілого банку. Це підвищує довіру до банківської системи, але робить діяльність вкладника і банківської установи більш ризикованою. Вкладник, знаючи, що вклад буде відшкодовано в будь-якій банківській установі, не аналізує діяльність банку, тобто наскільки вона є ризикованою. В свою чергу банки, знаючи, що вклади в повному розмірі гарантуються системою захисту, можуть проводити більш ризикованішу політику. Система гарантування із повним відшкодуванням є лише в декількох країнах, які поступово від неї відмовляються (Турція, Аргентина). Так, такий варіант використовувався в Норвегії. Але масові банкрутства банків в 1991 році призвели до неспроможності діючих фондів захисту задовольнити всі вимоги по поверненню вкладів.

Деякі системи гарантування вкладів звертаються до повної гарантії по вкладу при кризовій ситуації в банківській системі (Японія, Південна Корея, Колумбія, Еквадор).

Обмежена система забезпечує лише частково відшкодування вкладу. Таких обмежень є кілька різновидів. В деяких країнах сума відшкодування визначена у вартісному показнику. Так, в країнах Європейського Союзу вона становить 20,0 тис. Євро, в США – 100,0 тис. дол. США. Вклади, розмір яких рівний чи не перевищує суму відшкодування, повертаються в повному розмірі, а вклади, які більші даної норми, повертаються лише в її розмірі. Дана система є досить простою та зрозумілою для вкладника.

Другий спосіб передбачає встановлення розміру відшкодувань в процентному відношенні до суми вкладу. Наприклад, у Великобританії сума гарантії становить 75,0% від розміру вкладу, що повертається.

Третій спосіб використовує комбінування вартісного та процентного показників. Першим варіантом є встановлення процентного відношення, але з обмеженням максимальної суми вкладу. Наприклад, в Люксембургу розмір гарантій складає 90,0% від суми вкладу, але не більше 20,0 тис. євро. Другим варіантом визначається спочатку сума в вартісному розмірі, яка гарантується в повній мірі, а для всіх інших вкладів, що перевищують розмір відшкодувань гарантія встановлюється у процентному співвідношенні. В таких системах гарантування вкладів передбачається також визначення максимальної суми відшкодування. Наприклад, в Польщі вклад відшкодовується в повному розмірі до 1,0 тис. Євро, а вклади від 1,0 тис. до 22,5 тис. євро – 90,0%. Даний варіант захищає дрібних вкладників в повному розмірі, а інших змушує аналізувати банківські установи та вибирати надійнішу.

Отже, як видно із вищевикладеного кращим варіантом побудови системи гарантування вкладів є система із обмеженим (частковим) відшкодуванням, що дозволяє захистити дрібного вкладника, змушує інших вкладників аналізувати діяльність банківських установ та зменшує ризик банківської системи. Тому, для України варто використовувати системи гарантування з частковим захистом вкладів.

Досить важливим і однозначно не визначеним в закордонній практиці є обмеження з гарантії вкладів в різних валютах, різних фінансових інститутів та ін.

Вклади відкриваються в різних видах валют: в національній чи іноземній. В деяких країнах вклади в іноземній валюті не підпадають під захист систем гарантування. Причинами такого кроку є коливання валютного курсу, що утруднює визначення лімітів і сум відшкодування та невеликий вплив на платіжну систему із-за невеликої їх питомої ваги. Такий спосіб використовують у Франції, Великобританії, Колумбії та інших країнах.

На сьогодні в Україні вклади в іноземній валюті є досить популярними. Вони займають значну частку в сукупному розмірі вкладів. Система гарантування вкладів в Україні розповсюджена на вклади в національній та в іноземній валюті. Звичайно, держава з метою зменшення валютизації економіки країни, підвищення стійкості національної платіжної системи може запровадити об'єктом захисту лише вклади в національній валюті. Але основою функціонування будь-якої системи гарантування вкладів є захист вкладників від втрати власних

коштів. Тому, ми вважаємо, що на сьогодні для України, враховуючи велику кількість вкладів в іноземній валюті є доцільним захист вкладів в національній та іноземній валютах.

В деяких країнах система гарантування вкладів поширюється не лише на банківські установи, але й на інші фінансові інститути. Так, в Великобританії система гарантування включає крім вкладів в банках також вклади в інших установах, які мають право на їх залучення. В Німеччині є 3 органи гарантування, які охоплюють по захисту вклади всіх фінансових установ, що проводять операції по залученню вкладів.

В Україні учасниками системи гарантування є лише банківські установи. При створенні фонду гарантування вкладів в нашій державі була наступна ситуація: підірвана довіра населення до банківської системи, нерозвинутий ринок небанківських фінансових установ та, відповідно, невеликі обсяги вкладів на ньому, важкість акумулювання коштів для захисту всіх видів вкладів. Але на сьогодні при існуючому та сформованому фонді гарантування, при зростаючій ролі фінансових небанківських установ в Україні необхідно розпочати розробку механізмів захисту вкладів небанківського фінансового ринку.

В ряді країн система гарантування охоплює вклади юридичних та фізичних осіб. Наприклад, в 16 країнах захищені виключно вклади населення (Швейцарія, Болгарія, Латвія, Литва, Македонія, Бангладеш, Перу та ін.).

Так, в Польщі гарантуванню підлягають вклади фізичних та юридичних осіб [7].

При створенні системи гарантування вкладів в Україні з причин недостатності розміру фонду для захисту всіх видів вкладів, гарантії дрібним вкладникам та ін. вона була поширена лише на вклади фізичних осіб. На сьогодні необхідно проводити розробку способів захисту вкладів юридичних осіб.

В банківській системі, при наявності великої кількості вкладів, не всі охоплюються системою захисту. Більшість країн (Японія, Великобританія, Іспанія, Франція та ін.) не гарантують міжбанківські вклади мотивуючи це можливістю професійної оцінки банківськими установами своїх колег. Інколи не передбачається захист вкладів держави (Фінляндія), оскільки вона розміщує їх в найбільш надійних установах.

В практиці захисту вкладів велику роль відіграє розмір періодичних відрахувань у фонд гарантування. Більшість країн використовують єдиний розмір ставки для своїх учасників. Так, в Японії – 0,012%, в Канаді – 0,1%, в Німеччині – 0,03%, в Польщі – 0,2% та ін. Єдина ставка спрощує механізм відрахування в фонд, але спонукає банки проводити ризиковану політику.

Диференціація ставок дозволяє прив'язати розмір ставки до ризику діяльності банківської установи. Банки, що проводять більш ризиковану політику сплачують внески по більшій ставці. Такий спосіб використовують в США, де ставка залежить від ризикованості операцій та фінансового стану банківської установи. В Фінляндії базова ставка – 0,05%, але банки з більшою капіталізацією можуть платити відрахування по меншій ставці.

Тому, хоч диференційна ставка є важчою в розрахунку, але система гарантування побудована на такому способі відрахувань посилює довіру зі сторони вкладників, нівелює моральний ризик та підвищує аналіз діяльності банку зі сторони клієнта.

Висновки. Провівши аналіз міжнародного досвіду по створенню та функціонуванню системи захисту вкладів можна зробити висновки, що для економіки країни, яка розвивається більш ефективною буде система захисту вкладів, яка буде побудована на основі:

- експліцитного правового регулювання;
- державного управління;
- обов'язкової участі всіх учасників;
- спільного фінансування;
- обмеженого розміру відшкодувань;
- диференційованої ставки відрахувань;
- об'єктом захисту є вклади в національній та іноземній валютах, банківських та небанківських фінансових установ, фізичних та юридичних осіб.

Досить ефективним є використання досвіду Польщі при вдосконаленні діяльності системи гарантування вкладів в Україні.

Таким чином, для подальшого вдосконалення функціонування системи гарантування вкладів в Україні необхідно: запровадити систему диференційованих ставок відрахувань з врахуванням ризикованої діяльності кожного учасника; розширити базу гарантування вкладами юридичних осіб та небанківських фінансових установ.

Література

1. Внукова Н. М., Куликов П. М., Череватенко В. А. Ощадна справа: Навч. посібник. – Х.: ТОВ «Компанія СМІТ», 2005. – 480 с.
2. Мирошников В. А. Организация страхования вкладов населения на современном этапе реструктуризации банковской системы России: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10. – М., 2004. – 170 с.
3. Новикова Л. Н. Механизм финансирования фонда обязательного страхования вкладов: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10. – Санкт-Петербург, 2005. – 182 с.
4. Пашенцева А. А. Система страхования вкладов в Российской Федерации и перспективы ее развития:

Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.10. – М., 2006. – 176 с.

5. Турбанов А. В. Финансово-правовые основы создания и функционирования системы страхования банковских вкладов в Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. – М., 2004. – 367 с.

6. Офіційний сайт Міжнародної асоціації страхування депозитів //www.iadi.org.

7. Офіційний сайт Банківського гарантійного фонду Польщі //www.bfg.pl.

Надійшла 17.06.2008 р.

УДК 658

Т. В. ДОНЧЕНКО

Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО АНАЛІЗУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В статті висвітлено теоретичні аспекти антикризового управління підприємством. Визначено специфіку та ознаки антикризових заходів. Особлива роль відводиться діагностиці та ідентифікації кризи на підприємстві, що є завданнями антикризового аналізу в системі управління підприємством.

Актуальність дослідження. В умовах все більшої невизначеності ринкового середовища й інтенсифікації життєвого циклу організації все більш очевидною стає необхідність виокремлення в ньому фінансового оздоровлення як самостійного етапу. Це актуально як для підприємств, що вступили в процедури банкрутства, так і для тих структур, які мають нестійкий, критичний фінансово-економічний стан і здійснюють оздоровчу стратегію в безперервному режимі.

Сформований рівень інформаційно-аналітичного забезпечення в різних сферах можна охарактеризувати як такий, що не відповідає вимогам антикризового управління. Відсутніми і недосконалими є внутрішньовідомча статистика банкрутств, обґрунтована система показників економічної стабільності, послідовна методика їхнього аналізу, не розвинене внутрішнє нормування. Як правило, на підприємствах формується значний інформаційний масив, проте рівень його продуктивного використання вкрай низький. Низька аналітична культура, не приділяється увага глибокій інтерпретації бухгалтерської звітності. Інформаційні ресурси використовуються недостатньо ефективно, переважають рутинні розрахунки. Низька професійна ерудиція фахівців в області сучасних напрямків бізнес-аналізу, вузький спектр застосовуваних на практиці методів і методик. Аналітичний процес обмежується елементарною діагностикою, а його резервопошуковий етап залишається незавершеним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, що присвятили свої праці проблемам аналізу кризових ситуацій на підприємствах та антикризовому управлінню варто виділити О.О.Терещенко, І.О.Макаренко, М.А.Коваленко, Б. Грек, О. Денисюк, К.І.Залогіну та інших.

Разом з тим теорія і практика фінансового оздоровлення перебувають у стадії формування. Як щодо антикризового управління в цілому, так і стосовно до його складової - фінансового оздоровлення – зберігається розходження поглядів по методологічних, функціональних, організаційних і інших питаннях.

Мета. Дослідити теоретичні аспекти антикризового управління підприємства та виділити його специфічні ознаки. Об'єднати етапи діагностики кризи та аналізу фінансового стану і діяльності підприємства загальним поняттям – антикризовий аналіз. Визначити його цілі та завдання.

Виклад основного матеріалу. Кризи відображають не тільки протиріччя функціонування й розвитку, але можуть виникати й у самих процесах функціонування. Це можуть бути, наприклад, протиріччя між рівнем техніки і кваліфікацією персоналу, між технологіями і умовами їхнього використання (приміщення, кліматичне середовище, технологічна культура та ін.).

Кожне підприємство має свій потенціал розвитку, свої умови його реалізації й підпорядковується закономірностям розвитку всієї соціально-економічної системи. Воно перебуває під впливом загальних циклів економіки, маючи при цьому власні цикли й кризи, що відображають ритми її розвитку. У кожному випадку, всі процеси, що протікають усередині підприємства або впливають на його функціонування ззовні, знаходять своє відображення в економічних показниках цього підприємства. І при виявленні негативної тенденції цих показників можна зробити висновок про фінансово-економічну кризу, що насувається.

Багатозначність економічного, особливо управлінського розуміння цієї категорії, на наш погляд, обумовлюється двоїстою природою будь-якої кризи, що одночасно творить і руйнує, тобто формує передумови й підготовлює умови для подальшого розвитку і звільняє від колишньої стратегії бізнесу. Отже існують теорії, які розглядають кризу як негативне, руйнівне явище, і теорії, які наголошують на позитивному впливі кризи як явища, що дає змогу розвитку, змінам, руху.

Відповідно до цього теорії, що акцентують увагу на руйнівній функції кризи, пропонують сприймати кризу як ситуацію, що гостро загрожує існуванню підприємства. Кризова ситуація в такому випадку вимагає негайного подолання, локалізації наслідків методами антикризового управління, щоб зберегти насамперед матеріальну основу для продовження господарсько-економічної діяльності при гострому дефіциті оборотних